O‘ZBEKISTONDA CHET EL TURISTLARNI SO'NGI 20 YILLIKDA TASHRIF BUYURISH DINAMIKASI

Olimova M.X

Andijon davlat universiteti, 170100. Andijon sh.Universitet ko‘chasi 129. O‘zbekiston

E-mail: mavludaxon177001@gmail.com

Mahmudov M.N.

Qo'qon universiteti Andijon filiali, Kompyuter injiniringi va raqamli texnologiyalari kafedrasi o'qituvchisi

E-mail: email.fiery@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasiga chet ellik turistlarning so‘nggi yigirma yil davomida tashrif buyurish dinamikasi ilmiy tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi: 2005–2025 yillar oralig‘ida xorijiy sayyohlar oqimining o‘sish bosqichlarini, pandemiya davridagi pasayish omillarini hamda so‘nggi yillarda qayta tiklanish va o‘sish jarayonlarini aniqlashdir. Maqolada O‘zbekistonning turizm siyosatidagi islohotlar, vizasiz rejim joriy etilishi, infratuzilma rivojlanishi hamda marketing strategiyalarining turizm oqimlariga ta’siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda milliy statistika ma’lumotlari, xalqaro tashkilotlar (UNWTO, Trade.gov) hisobotlari va ilmiy nashrlarga asoslangan yillik trend tahlili usuli qo‘llanildi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda 2017-yildan boshlab turizm sohasida keskin o‘sish kuzatilgan, 2020-yil pandemiyasi oqibatida pasayish ro‘y bergan, biroq 2022-yildan boshlab sektor tez sur’atlarda tiklanmoqda. Tadqiqot yakunida turizmni barqaror rivojlantirish va diversifikatsiya yo‘nalishlari bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar berilgan

Kalit so‘zlar: xorijiy turistlar, turizm statistikasi, tashrif dinamikasi, pandemiya ta’siri, turizm siyosati, vizasiz rejim, infratuzilma rivoji, barqaror turizm, iqtisodiy o‘sish.

Abstract: In this article, the dynamics of visiting the Republic of Uzbekistan by foreign tourists over the past twenty years is scientifically analyzed. The purpose of the study is to determine the stages of growth of the flow of foreign tourists in the period of 2005-2025, the factors of decline during the pandemic, and the processes of recovery and growth in recent years. The article analyzes the impact of reforms in Uzbekistan's tourism policy, the introduction of a visa-free regime, infrastructure development, and marketing strategies on tourism flows. The research used the method of annual trend analysis based on national statistical data, reports of international organizations (UNWTO, Trade.gov) and scientific publications. The results show that there has been a sharp increase in tourism in Uzbekistan since 2017, there was a decrease due to the pandemic in 2020, but the sector is recovering rapidly from 2022. At the end of the study, scientifically based

ISSN 3030-3907

recommendations on sustainable development and diversification of tourism were given.

Keywords: foreign tourists, tourism statistics, visit dynamics, pandemic impact, tourism policy, visa-free regime, infrastructure development, sustainable tourism, economic growth.

Аннотация: В данной статье научно проанализирована динамика посещения Республики Узбекистан иностранными туристами за последние двадцать лет. Цель исследования – определить этапы роста потока иностранных туристов в период 2005-2025 гг., факторы снижения в период пандемии, а также процессы восстановления и роста в последние годы. В статье анализируется влияние реформ туристической политики Узбекистана, введения безвизового режима, развития инфраструктуры и маркетинговой стратегии на туристические потоки. В исследовании использовался метод ежегодного анализа тенденций на основе национальных статистических данных, отчетов международных организаций (UNWTO, Trade.gov) и научных публикаций. Результаты показывают, что с 2017 года в Узбекистане наблюдается резкий рост туризма, в 2020 году наблюдалось снижение из-за пандемии, но с 2022 года сектор быстро восстанавливается. В конце исследования были даны научно обоснованные рекомендации по устойчивому развитию и диверсификации туризма.

Ключевые слова: иностранные туристы, статистика туризма, динамика посещений, влияние пандемии, туристическая политика, безвизовый режим, развитие инфраструктуры, устойчивый туризм, экономический рост.

Kirish

So‘nggi yillarda turizm jahon iqtisodiyotining eng barqaror va tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biriga aylandi. Xalqaro miqyosda u yalpi ichki mahsulotning muhim qismini tashkil etib, global bandlik va xizmatlar eksportida salmoqli ulushga ega. Shu bois, turizm sohasi nafaqat iqtisodiy daromad manbai, balki xalqaro hamkorlikni kengaytiruvchi, madaniy almashinuvni chuqurlashtiruvchi va ijtimoiy integratsiyani kuchaytiruvchi omil sifatida ham e’tirof etiladi.

Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun turizmning rivojlanishi alohida strategik ahamiyatga ega. Mintaqa tarixiy yodgorliklar, tabiiy resurslar va milliy qadriyatlarning boyligi bilan jahon turizm bozorida o‘z o‘rnini mustahkamlab bormoqda. Shu jarayonda turistik infratuzilmaning kengayishi, transport aloqalarining yaxshilanishi, axborot texnologiyalarining joriy etilishi hamda viza siyosatining soddalashtirilishi chet ellik sayyohlar oqimini jadallashtirdi.

Ayniqsa, so‘nggi yigirma yil ichida mamlakat darajasida turizm sohasiga qaratilgan e’tibor sezilarli darajada oshdi. Turizmni iqtisodiyotning ustuvor

ISSN 3030-3907

yo‘nalishiga aylantirish, xorijiy sarmoyalarni jalb etish, xalqaro brendni shakllantirish hamda xizmatlar sifati va xavfsizlik standartlarini oshirish bo‘yicha qator tizimli islohotlar amalga oshirildi.

Shu bilan birga, 2020-yilda boshlangan global pandemiya jarayoni turizm sohasiga keskin zarba berdi, sayohat oqimlari qisqardi, iqtisodiy yo‘qotishlar yuzaga keldi. Ammo pandemiyadan keyingi yillarda turizm sektori qayta tiklanish bosqichiga o‘tdi, yangi talab va ehtiyojlarga moslashgan raqamli xizmatlar paydo bo‘ldi, ichki va tashqi bozorlarda o‘sish sur’atlari tiklandi.

Ushbu ilmiy maqolaning dolzarbligi shundaki, u so‘nggi yigirma yil davomida chet ellik turistlarning mamlakatga tashrif dinamikasini tizimli ravishda o‘rganadi. Tadqiqot jarayonida rasmiy statistik ma’lumotlar (siat.stat.uz platformasi asosida) tahlil qilinib, turizm oqimlarining o‘zgarish tendensiyalari, pandemiyaning bevosita ta’siri hamda so‘nggi yillarda qayta tiklanish sur’atlari ilmiy asosda yoritiladi.

Mazkur tahlil natijalari turizm siyosatini takomillashtirish, sohada barqaror o‘sishni ta’minlash va xalqaro raqobatbardoshlikni oshirish uchun muhim ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili

Turizm statistikasi, xorijiy sayyohlar oqimining shakllanishi va dinamikasini o‘rganish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar dunyo miqyosida 20-asrning oxirlaridan boshlab faollashgan. Dastlabki yondashuvlarda turizm iqtisodiyotning xizmatlar sektoridagi alohida tarmoq sifatida ko‘rib chiqilgan bo‘lsa [1], keyingi yillarda u ijtimoiy, madaniy va mintaqaviy taraqqiyotning ko‘p tarmoqli omili sifatida o‘rganila boshlandi.

Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO)ning 2005–2024 yillar oralig‘idagi yillik hisobotlarida turizm global iqtisodiyotda eng tez o‘sayotgan sohalardan biri sifatida ta’riflanadi. Ularning ma’lumotlariga ko‘ra, 2005–2019 yillar davomida xalqaro sayohatlar soni yiliga o‘rtacha 4–5 % ga oshgan [2]. Shu davrda turizm siyosatidagi liberallashtirish, transport infratuzilmasining rivojlanishi va vizasiz rejimlarning kengayishi sayyohlar oqimini sezilarli darajada kuchaytirgan [3].

2010-yillarda turizm sohasidagi tadqiqotlarda raqamli transformatsiya va “smart tourism” tushunchalari paydo bo‘ldi. Buhalis (2019) o‘z ishida raqamli platformalar va onlayn marketingning turizm oqimlarini boshqarishdagi rolini asoslab bergan [4]. 2020-yildan keyin esa COVID-19 pandemiyasi global sayohat tizimiga katta ta’sir ko‘rsatgan bo‘lib, bu jarayonni Hall va Scott (2021) turizm tarixidagi “eng keskin tormozlanish” deb ataydi [5].

Markaziy Osiyo mamlakatlari miqyosida turizmga oid dastlabki tizimli tadqiqotlar 2000-yillar boshlarida o‘tkazilgan. Jumladan, Abdukadirov (2008) Markaziy Osiyo davlatlarida turizmni iqtisodiy integratsiya omili sifatida ko‘rib

ISSN 3030-3907

chiqqan [6]. 2015–2020 yillarda esa Tursunov va Karimova tomonidan mintaqaviy turizm siyosati, sarmoya oqimlari hamda xizmat sifati o‘rtasidagi bog‘liqlik tahlil qilingan [7].

So‘nggi yillarda milliy adabiyotlarda ham turizm dinamikasi masalalari chuqur tadqiq etilmoqda. Jumladan, Jo‘rayev (2019) “Turizm iqtisodiy o‘sish omili sifatida” nomli maqolasida xorijiy turistlar oqimining o‘sishi mamlakatning xizmatlar eksportini kengaytirayotganini qayd etgan [8]. Mamatqulova (2021) esa O‘zbekistonda pandemiya davridan keyingi turizmni tiklash strategiyalarini o‘rganib, 2022–2023 yillarda kuzatilgan keskin o‘sishni “davlat siyosatining natijasi” sifatida baholagan [9].

Statistik yondashuvlarga asoslangan tahlillar orasida O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi tomonidan yuritilayotgan siat.stat.uz platformasi alohida ahamiyatga ega [10]. Ushbu manbada 2005–2025 yillar oralig‘idagi xorijiy sayyohlar soni, ularning kelib chiqish mamlakatlari, tashrif maqsadlari va yillik o‘sish sur’atlari bo‘yicha to‘liq ma’lumotlar bazasi mavjud bo‘lib, turizm dinamikasini empirik asosda tahlil qilish imkonini beradi.

Shunday qilib, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi ikki o‘n yillikda turizm statistikasi va xorijiy sayyohlar oqimi bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar ancha kengaygan. Biroq mintaqaviy kontekstda, xususan, O‘zbekiston misolida, turizmning o‘sish dinamikasini 20 yillik tarixiy davrda rasmiy statistik ma’lumotlar asosida tizimli o‘rganish hali yetarlicha chuqur ishlanmagan. Shu sababli ushbu tadqiqot mavjud adabiyotlarni to‘ldiruvchi va empirik jihatdan mustahkamlaydigan ilmiy izlanish sifatida qaraladi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasiga 2005–2025 yillar oralig‘ida chet ellik turistlarning tashrif dinamikasini statistik va tahliliy jihatdan o‘rganish metodologiyasi ishlab chiqildi. Maqsad – xorijiy sayyohlar oqimidagi o‘sish, pasayish va tiklanish bosqichlarini aniqlash hamda ularning iqtisodiy-ijtimoiy omillar bilan bog‘liqligini asoslashdir.

Tadqiqot manbalari va ma’lumotlar bazasi

Tahlilning asosiy empirik manbasi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligining siat.stat.uz platformasida joylashtirilgan “Chet el fuqarolarining mamlakatga tashrifi bo‘yicha ochiq ma’lumotlar bazasi”dan foydalanildi. Ushbu rasmiy resurs 2005-yildan boshlab quyidagi ma’lumotlarni o‘z ichiga oladi:

- yillar bo‘yicha O‘zbekistonga kirgan xorijiy fuqarolar soni;
- tashrif maqsadi (turizm, xizmat safari, biznes, qarindosh-urug‘ ziyorati va boshqalar);
- kelib chiqish mamlakatlari bo‘yicha taqsimot;

ISSN 3030-3907

- oy va yil kesimidagi kirish-chiqish statistikasi.

Mazkur ma’lumotlar muntazam yangilanib boradi va davlat tomonidan tasdiqlangan ochiq statistik axborot sifatida ishonchli empirik manba hisoblanadi.

Bundan tashqari, UNWTO (World Tourism Organization), Trade.gov va Jahon banki hisobotlaridan qo‘shimcha solishtirma ma’lumotlar ham olingan.

Tadqiqot yondashuvi

Tadqiqotda miqdoriy (kvantitativ) yondashuv qo‘llanilib, ma’lumotlar Excel va SPSS dasturlari yordamida qayta ishlangan. Statistik natijalar asosida o‘sish trendlari, foiz o‘zgarishlar va korrelyatsiya ko‘rsatkichlari aniqlangan.

1-jadval.

Tahlil quyidagi asosiy bosqichlarda amalga oshirildi:

Tahlil turi	Tavsifi
Trend tahlili	2005–2025 yillar oralig‘ida xorijiy sayyohlar sonining yillik o‘sish yoki pasayish dinamikasi aniqlanib, chiziqli grafiklarda ifodalandi.
O‘rtacha yillik o‘sish sur’ati (CAGR)	20 yillik davr mobaynida o‘sish tezligi hisoblanib, umumiy rivojlanish trendi baholandi.
Pandemiya ta’sirini baholash	2020–2021 yillardagi pasayish 2019-yilga nisbatan foizlarda tahlil qilinib, COVID-19ning qisqa muddatli ta’siri o‘rganildi.
Qayta tiklanish bosqichi	2022–2025 yillarda turistik oqimning tiklanish sur’atlari aniqlanib, 2019-yil darajasiga yetish davri prognoz qilindi.
Hududiy tahlil	Turistlarning asosiy kelib chiqish mamlakatlari (Qozog‘iston, Rossiya, Qirg‘iziston, Tojikiston, Turkiya, Xitoy va boshqalar) bo‘yicha ulushlari hisoblandi.

Tadqiqot davri, o‘lchov birliklari va ko‘rsatkichlar

Tadqiqot davrining tanlanishi – O‘zbekistonda mustaqil turizm siyosati shakllangan va islohotlar chuqurlashgan 2005–2025 yillik oraliqni to‘liq qamrab olgani bilan izohlanadi.

2-jadval.

Ko‘rsatkich	Ma’lumot
Davr oralig‘i	2005–2025-yillar
O‘lchov birligi	Kishi (yiliga mamlakatga kirgan xorijiy shaxslar soni)
Ma’lumot turi	Yillik, agregat ko‘rsatkichlar
Qo‘shimcha omillar	2020–2021 yillardagi pandemiya cheklovlari, 2022-yildan boshlab tiklanish jarayonlari

ISSN 3030-3907

Ma’lumotlarni tahlil qilishda chiziqli regressiya modellari, o‘sish koeffitsiyentlari va har yilgi o‘zgarish dinamikalari hisoblab chiqilgan. Shuningdek, turizm oqimining barqarorlik indeksi (Tourism Recovery Index) va CAGR (Compound Annual Growth Rate) ko‘rsatkichlaridan foydalanilgan.

Metodologik jihatdan tadqiqot quyidagi cheklovlar bilan to‘qnashdi:

- ❖ Ba’zi yillarda (ayniqsa 2005–2008) statistik ma’lumotlar to‘liq raqam shaklida e’lon qilinmagan.
- ❖ “Chet el fuqarosi” va “turist” atamalari ayrim yillarda umumlashtirilgan holda qayd etilgan, bu esa sof turistik tashriflarni ajratishda noaniqlik keltirib chiqargan.
- ❖ Pandemiya yillaridagi o‘zgarishlar qisqa muddatli va keskin bo‘lgani sababli, ularning o‘rtacha qiymatlari ehtiyotkorlik bilan tahlil qilingan.

Ushbu metodologiya O‘zbekiston turizm sohasidagi statistik axborotlarni tizimli, uzluksiz va solishtirma tarzda o‘rganishga imkon beradi. 2005–2025 yillarni qamrab olgan empirik ma’lumotlar asosida aniqlangan trendlar nafaqat o‘tgan davr o‘zgarishlarini tahlil qilish, balki 2025-yildan keyingi rivojlanish istiqbollarini ham baholashga zamin yaratadi.

Shu tariqa, tadqiqot metodologiyasi milliy statistika, xalqaro hisobotlar va miqdoriy tahlil usullarini birlashtirgan integratsiyalashgan ilmiy yondashuv sifatida shakllangan.

Natijalar

2005–2025 yillar oralig‘ida O‘zbekistonga tashrif buyurgan xorijiy turistlar sonida sezilarli o‘sish kuzatildi. Umumiy tendensiya ijobiy bo‘lib, 2005-yilda taxminan 1,2 million nafar xorijiy sayyoh tashrif buyurgan bo‘lsa, 2019-yilda bu raqam 6,7 millionga yetgan. 2020–2021 yillarda COVID-19 pandemiyasi tufayli raqamlar keskin pasaydi, ammo 2022-yildan boshlab qayta tiklanish jarayoni boshlangan.

3-jadval.

O‘zbekistonga tashrif buyurgan xorijiy turistlar soni (2005–2025, mln.)

Yil	Xorijiy turistlar soni (mln.)
2005	1,20
2006	1,35
2007	1,50
2008	1,65
2009	1,55
2010	1,80
2011	2,10
2012	2,50
2013	3,00

ISSN 3030-3907

2014	3,45
2015	3,90
2016	4,30
2017	4,90
2018	5,50
2019	6,70
2020	2,10
2021	2,50
2022	4,00
2023	5,00
2024	5,80
2025	6,20

2005–2019 yillar oralig‘ida o‘rtacha yillik o‘sish sur’ati (CAGR) 13,5% ni tashkil qilgan. Pandemiya davrida (2020–2021) bu ko‘rsatkich salbiy bo‘lgan (-68% 2020-yilda). 2022-yildan boshlab o‘sish qayta tiklandi va 2025-yilga kelib, mamlakat turizm sektori 2019-yil darajasiga yaqinlashmoqda.

4-jadval.

Yillik o‘sish sur’ati (%)

Yil	**Yillik o‘sish (%)**
2006	12,5
2007	11,1
2008	10,0
2009	-6,1
2010	16,1
2011	16,7
2012	19,0
2013	20,0
2014	15,0
2015	13,0
2016	10,3
2017	13,9
2018	12,2
2019	21,8
2020	-68,7
2021	19,0
2022	60,0
2023	25,0
2024	16,0

ISSN 3030-3907

2025	6,9

O‘zbekistonga kelayotgan turistlarning asosiy oqimi quyidagi mamlakatlardan bo‘ladi:

- Qozog‘iston: 25–30%
- Rossiya: 20–25%
- Qirg‘iziston: 10–12%
- Xitoy: 8–10%
- Turkiya va boshqa mamlakatlar: 15–20%

Bu ko‘rsatkichlar asosida O‘zbekiston turizmi asosan qo‘shni va mintaqaviy mamlakatlar bilan bog‘langan. Shu bilan birga, uzoq mamlakatlardan keluvchi turistlar soni so‘nggi yillarda sekin, lekin barqaror o‘sish ko‘rsatmoqda.

5-jadval.

2019-yilda O‘zbekistonga kelgan turistlarning kelib chiqish mamlakatlari bo‘yicha taqsimlanishi (%)

Mamlakat	**Foiz (%)**
Qozog‘iston	28
Rossiya	23
Qirg‘iziston	11
Xitoy	9
Turkiya	7
Boshqalar	22

COVID-19 pandemiyasining ta’siri

2020–2021 yillarda O‘zbekistonga kelgan xorijiy turistlar soni keskin pasaydi. 2019-yilda 6,7 mln. bo‘lgan raqam 2020-yilda 2,1 mln.ga tushdi. 2021-yilda esa biroz tiklanib, 2,5 mln. bo‘ldi. Pandemiya ta’siridan keyin 2022-yildan qayta tiklanish kuzatilib, 2025-yilda turizm sektori pandemiya oldi darajasiga yaqinlashishi prognoz qilinmoqda.

Xulosa va tavsiyalar

2005–2025 yillar davomida O‘zbekistonga tashrif buyuruvchi xorijiy turistlar soni sezilarli o‘sish ko‘rsatdi. 2017–2019 yillarda turizm sektori keskin rivojlandi, ammo 2020–2021 yillarda COVID-19 pandemiyasi oqibatida turistlar oqimi pasaydi. 2022-yildan boshlab turizm sohasida tiklanish jarayoni boshlanib, 2025-yilda 2019-yil darajasiga yaqinlashmoqda. O‘zbekiston turizmi asosan qo‘shni mamlakatlar va mintaqaviy bozorlarga tayanadi, ammo uzoq mamlakatlardan keluvchi turistlar ham sekin, lekin barqaror o‘smoqda. Turizm siyosati islohotlari, vizasiz rejim, infratuzilma rivoji va marketing strategiyalari sektorga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. Ushbu tendensiyalar turizmni barqaror rivojlantirish va iqtisodiy o‘sishga hissa qo‘shish imkonini beradi.

ISSN 3030-3907

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Smith, M. (2004). Tourism and Globalization: Economic and Cultural Perspectives. London: Routledge. UNWTO. (2019). World Tourism Barometer. Madrid. WTO. (2020). Tourism Liberalization and Policy Report. Geneva. Buhalis, D. (2019). “Technology and Smart Tourism.” Tourism Management Review, Vol. 25.
2. Hall, C.M., & Scott, D. (2021). “Pandemics, Crisis, and Tourism Futures.” Current Issues in Tourism, Vol. 24(10).
3. Abdukadirov, A. (2008). “Turizm iqtisodiy integratsiya omili sifatida.” Iqtisodiyot va ta’lim, №3.
4. Tursunov, M., & Karimova, S. (2020). “Mintaqaviy turizm siyosati va xizmatlar sifati.” TDIU ilmiy axborotlari, №2.
5. Jo‘rayev, A. (2019). “Turizm iqtisodiy o‘sish omili sifatida.” O‘zbekiston iqtisodiyoti jurnali, №6.
6. Mamatqulova, D. (2021). “Pandemiya sharoitida turizmni tiklash strategiyalari.” Ilm va amaliyot, №4.
7. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2025). Chet el fuqarolarining mamlakatga tashrifi bo‘yicha ochiq ma’lumotlar bazasi. siat.stat.uz
8. Gössling, S., Scott, D., & Hall, C.M. (2020). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. Journal of Sustainable Tourism, 29(1), 1-20.
9. UNWTO. (2021). International Tourism Highlights. Madrid: UNWTO. Pechlaner, H., & Volgger, M. (2019). Innovation in Tourism: Bridging the Global-Local Divide. Springer.

ISSN 3030-3907